

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára : 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (viz-utca 5. sz.)

Az élet könyve.

Kié e hon, ha nem miénk?

Vörösmarty.

Az élet ama nagy könyvét kitarva, hol
 Nagy szellemek, idők oly sok csodája szól:
 A távol *multakon* borongtam egykoron,
 Keresve *ott*, a mi fény és magasba von.
 Emléke ugy lobog gyakorta fel nekem:
 Mint ha tűzoszlop ég viharos éjjelen.
 Vagy mint az ég — a mely — oszolván fellegi,
 Vihar után szokott legszebben fényleni.

* * *

Egy áradat, miként ömlő tenger-dagály,
 Meilyyel villámterhes felhők borúja száll —
 Indult *keletről* el, távol nyugat felé;
 Miért? Ne kérd. A kéz bizonynyal Istené.
 Útját állotta bár örvény, zord sziklabércz:
 Az *ár* — egy *Nép*, tolult előre, mint a vész.
 Ment — vitte valami sejtelmes vágy elő —
 Hullámverésiben merész, szilaj erő.

És támadtak nyomán csodák, diadalok;
 Népek nyögik az árt, a merre kavarog.
 Megannyi hős, vezér, győzelmes bajnoka,
 Kiktől megdöbben a merészség is maga.
 Forr, tombol ott a vész, zuhogva gát szakad,
 Hol gránit és elem, két *erő* összecsap.
 A villámszikra-út mutatja mindenütt:
 Titánok viltak itt, merészet, nagyszerűt!

És elragadtak e viharos zord idők,
Miktől rengett a föld, a büszke cser kidőlt.
Elemem voltak e siró harcok, csaták,
Melyek egy félvilág-részen harsogtak át.
Midőn sasok vívták a villámos eget —
Egy bujdosó nép, mely *új hazát* keresett.
És felriadt bennem a kevély büszkeség:
»Magyarok! Véreim! Ti voltatok *e Nép!*«

Ti voltatok e nép, hatalmas, nagy, dicső;
S lesznek, míg a világ, — s míg nap az égre jó.
Fényeteknél a mult szép volt, nem tagadom,
Világol az nekünk időn, évszázakon.
S ha van mi ott komor, van: mi föl is emel,
Dicsőségtekből egy sugár, ha rám lövel.
S mert részem és enyém a küzdelmek, sebek:
Dicsőségtekből is a részem fényesebb!

* * *

De milyen változás — s egészen más világ:
Ha nézem a *Jelent*, s lelkem Jövőbe lát!
Pedig a csillagok ma is ott fénylenek;
Jaj! hogy leáldozott napot jelentenek.
Amonnan rám az ég bár még dicsfényt lövel:
Emitt a hit, remény szelid kara ölel.
Mert szép s áldott e föld, hol nemcsak vérnyomok ---
De virág is nyílik, pásztortűz is lobog.

Mert szép s áldott e föld. Mert jó s mienk a rög:
A mely fölött az ég mosolyg vagy menydörög.
Az ősök érczkara kivivta azt nekünk, —
Dicsőség árnyukon, hogy van hazánk, nevünk.
Hazánk, mely nem rideg, cseretárgy, puszta föld,
De szent hely, hol a sziv és lélek szárnyat ölt.
Hol a pacsirta is ösmert mezők felett,
Köszönti a hajnalt, a szép természetet.

Oh az még nem elég, ha büszkén hirdetem:
»Magyar vagyok *itt* — vagy túl a tengereken.«
Magyar vagyok, igaz, de csak ott él fajom,
Hol mélyen gyökerem honi földben vagyom.
Hol vérem, nemzetem *egy* és örök velem;
Eszmém, hitem, erőm *ez egynek* szentelem.
Csak *e föld*, mely fölött *honom* ege ragyog:
Ez adja csak *becsem*, *honpolgár* itt vagyok!

Mit kérdejem: »Hol vannak a czelták, hellének?»
Voltak . . . ragyogtak . . . és aztán letűntenek.
De él népem, hazám egy ezredév után,
Ennek fölérezek fényén, borulatán.
Mások hely, név, idő, — de mi nagygyá tehet:
Itt is csodákat szült a *Hazaszeretet!*
Példát mondjak talán? Van! többenél is — elég,
Fényes Marathonunk — dicső Thermopilénk!

E földet, e hont, mely vérrel szereztetett,
Most tartsa meg nekünk a *béke s szeretet*.
Hol egykor dárda, kard, kopják villogtanak:
Keresztek nőjjenek a sarlós kéz alatt.
Hol harczy paripák patkója dobogott:
»*Haladás*« tűzze ki a fehér lobogót.
Nagy tenger az idő . . . hullámszik, egyre forr,
Ébert előre visz . . . szunnyadót elsodor.

Menj, menj szépen, haladj előre útadon,
Építs, alkoss, teremts, de büszkén — szabadon;
S mig vissza-visszanéz lelked sóhajtva tán:
Szemød ott csüggjön a jövõ csillagzatán.
Hatalmadban van a gőz, fény, villám, delej, —
Bolygók világa . . . csak értsd . . . tudj . . . s ha kérd: felelj!
Nemcsak a harczmezõn örökké nagy valál:
Szellemlincsekkel is dúsan megáldatál!

Elég volt már, elég . . . sok is talán a vér, —
A véres csatákkal hivalkodó babér.
Bár szép a cserlevél a bajnok homlokán:
Óh, szebb a pálmaág megnyert szellemcsatán.
S hadd dörgje hatalmát a vad ágyudõrej:
Áldóbb, fenségesebb egy zúgó gépzõrej.
S volt-é gyõzelmi dal szebb, dicsõbb valaha:
Mint a békés mezõn aratók vig dala?!

Hajdan, mint üstökös valánk, félt, rettegett,
Hatalmunk ma az *ész*, a *munka* legyenek.
Mig e föld egykoron, *távol* csaták után,
Õseinknek inkább pihenõ helye tán:
Ma az, megszentelt hely: Magyarország, *Hazád!*
Isten, sors s végzettõl örökül hagyva rád.
Ezer év adott rá vérünkkel irt jogot . . .
Ki venné el, — mig *itt* — egy *magyar* szív dobog?
Murányi Sándor.

Érleljük az eszmét.

A mult őszi Fő-Tanács alkalmával mintegy 30-an megbeszéltük volt, hogy az unitárius lelkész munkakörébe tartozó kérdések megbeszélése végett akár a Dávid Ferencz Egyletben, akár önállóan szervezni kell egy unitárius lelkész-kört. Az eredmény az lett, hogy egy bizottság küldetett ki a terv kidolgozására. Mi lesz a megállapodás: előre nem tudhatjuk, de hogy az eszmét érlelni kell, azt érezzük, látjuk.

Vegyük a gyakorlati oldalt.

Bármily foglalkozásu embernek is szüksége van arra, hogy olykor-olykor megbeszélgethesse a dolgait, úgy a végzeteket, mint a végzendőket. A lelkésznek sokkal inkább meg van a szüksége, mint bárkinek is, mert a lelkész teendői sem paragrafusba nem foglalhatók, sem gyakorlat által be nem tanulhatók. Mihelyt a lelkésznek a paragrafust kezdik emlegetni, azonnal megszűnik unitárius, sőt mondhatom evangelium szerinti lelkész lenni. Mihelyt a lelkész úgy kezd végezni mindent, a hogy megszokta, azonnal megszűnik Pál szerinti lelkész, vagyis apostol lenni. Mert a lelkész mindig a lélek orvosa, a lélek gyengesége és betegsége pedig állandóan változik s csodálatosképpen, a lélek világában is éppen úgy lépnek fel addig nem ismert „influenzak“, mint a testében. Ezeket nagyon nehezen, sőt teljességgel nem gyógyíthatja meg egy „elmaradott“ lelki orvos.

Felette nagy kedvem volna tovább fűzni gondolataimat, de az „Unitárius Közlöny“-nek mindenik lapján egy jelző tábla van ilyen felirással: „ne tovább.“ Itt tehát az indokolással megállok, mert lelkésztársaim, kiki a maga lelkipásztori szükségeihez képest utána tudja pótolni az én gondolataimat, s igazat ad nekem abban hogy eszmeceserére senkinek sincsen nagyobb szüksége, mint az unitárius lelkésznek, a kinek mindig haladni kell.

Csupán a kezdő lelkészeket veszem figyelembe. A dolog természetete szerint, mindenik gyakorlat nélkül megyen pályája elébe, mert hát nem volt hol megszerezze a gyakorlatot, de mindenik magával viszen egy sereg lelkesedést, buzgóságot, tettvágyat. Az előbbit kéri, ezt kínálja, de czélt csak úgy ér, ha meg van egy kész kör, a melybe bizalommal léphetik be. Én nem tartom ábrándnak, hogy az ilyen ifju munkája egy kis jó indulatu kartársi buzdítás mellett kétszer annyi gyakorlati eredményt érne el, mint

a nélkül, sőt talán az öregebbek is, legalább gyönyörködüének benne, ha nemis repülnének vele.

Én alig tudok kétségbeejtőbb helyzetet képzelni azénál az ifju lelkészénél, a kinek megvan érzése, lelkesedése, eszméje és hite, de nincsen a ki buzdítsa az elsőt s táplálja az utolsót. Ki merem mondani, hogy egy ifju lelkész igazán jó, gyakorlati értékü egyházi beszédet sem írhat, ha vagy nincsen olyan felesége, a ki gondolatait megbírálni tudja, vagy nincsen olyan felesége, a kivel eszméit megvitassa. Ezért tartottam mindig nagyon üdvösnek a Nagy-Nyikó vidéki lelkészi kört, s ezért hangsúlyozom, hogy a lelkészeknek szükségük van egy olyan körre, a melyben a gyakorlati életre tartozó kérdéseket körönként és egyetemlegesen is megbeszélhessék. Csupán ebből az egy érdekből is megkellene alakítani a tervezett kört, és pedig a Dávid Ferencz Egylet keretében azért, mert véleményem szerint az utazás és levelezés elkerülhetlen költségein kívül más terhet nem kellene hogy maga után vonjon.

Nem terjeszkedem ki arra, hogy ez a kör mennyi messze kiható eszmét pendithetne és okkal-móddal érvényesithetne is meg kívált most, a mikor a lelkész munkaköre oly tetemesen meg fog változni az uj törvények következtében.

Még csupán egy dolgot említhetek meg és ez az, hogy a lelkész-körnek a Dávid Ferencz Egylet és az unitárius egyház segélyével a szószéken és azon kívül hirdetett unitárius eszméket könnyen megközelithető alakban nyilvánosság elébe kell bocsátania, nemcsak azért, hogy azok, a kik vallásunk felől ma is téves és megkérdőjelezett nézetben vannak, felvilágosodjanak, hanem azért is, hogy saját híveinknek legyen egy olyan forrásuk, a melyikben megszokott, könnyü alakban mindent megtalálhassanak a maguk felvilágosítására. Szóval az unitárius lelkészek válogatott jeles egyházi dolgozatait ki kell adni nagyon-nagyon sok okból, s a lelkész-kör egyik feladata éppen ennek a megfontolása és kivitele kell hogy legyen. Ezért érleljük az eszmét!

Boros György.

A Biblia köréből.

Dogmatikus félreértés.

V-E

Alig van szerencsésebb tolmácsolása idegen nyelvü szójáték-nak, mint az olasz, „Traduttore, traditore“-nak ez: „Fordítás, fer-

dités!“ Példája egy idézet, a melyre olvasásom közt bukkantam. Ide irom kiegészítve: „És harmadnapon menyegző vala Galileai Kánában, és ott vala a Jézus anyja Elhivattaték pedig Jézus is és az ő tanítványi a menyegzőre. És elfogyván a bor, monda a Jézus anyja neki: Nincs borok. És monda néki Jézus: *Mi közöm veled asszonyállat?* nem jött még el az én óráim.* Megütököztem a kijelölt szavakon, melyek szerint Jézus mintegy megtagadja a Mária anyaságát s legott összehasonlítottam a helyet az eredeti szöveggel s nagy öröömre úgy találtam, hogy ama kifejezés nincs igazolva és valóban így van: „*Mi közöm nékem és néked?*“ a mi egészen más. T. i. mintha azt mondaná Jézus: „hiszen mi vendégek és nem gazdák vagyunk, — aztán nekem egyéb a gondom, a minek még nem jött el az ideje.“ Nem is veszi Mária úgy a dolgot, mintha őt repudiálta volna Jézus, hanem ismervén fia emberbaráti természetét, bizott benne, hogy úgy látszó közönyössége ellenére is segíteni fog a bajon és azonnal meghagyá a szolgáltnak, „*hogy valamit mond mégeselekedjék*“, a mire aztán meg is történt a csuda, t. i. a viznek borrá változása. Nincs is másutt az Evangeliomban példája olyas megtagadásnak. Mert a két hasonló esetben, a mit a hagyomány megbeszél, nemhogy megtagadná Jézus a családi viszonyt, hanem mentegeti külön válását; egyszer így: „Nem tudtátok-é, hogy azokban kell lennem, melyek az én [mennyei] atyáméi.** Másszor meg így: „az én anyám és atyámfiái azok, a kik az Isten igéjét hallgatják és megeselekeszik“.** Az elsőben arra útal, hogy neki mennyei atyja a gyermeki kötelességein kívül más magasabakat mutat ki. A másodikban pedig arra, hogy testi anyja és atyafiai mellett lelkiek is vannak.

Most már az a kérdés, hogy miképp jött a Biblia fordításába ama ferdités? Erre történelmileg azt felelhetjük, hogy csak a protestans Bibliában lelhetjük; t. i. a német és franczia fordításokban Luther nyomán, a ki nem gondolta meg, hogy az annyit tesz, mintha az Isten-Krisztus nem akart volna semmit tudni emberi természetéről, vagy ezt plane szégyenlette volna!**** Mentségök

* Ján. II. 1—4.

** Luk. II. 49.

*** Mark III. 35. és Luk VIII. 21.

**** Delitsch héber fordításában (1839.) éppen úgy van, a hogy mi fordítottuk.

csak hogy a Gadarenusi disznók történetében a „quid mihi et tibi“ a synopticusoknál csakugyan azt teszi, hogy „mi közöm neked veled?“, a mint Káldi is fordítja; de abból nem következik, hogy mindig az az értelme legyen. Sajnos, hogy a Latin profanus írókban sehol se lelni ezt a szólamot s a Görögökben is felette ritkán s itt is kétséges a jelentése.

W.

Egy ifju emléke. V-E

(Benczédi Lőrincz.)

Tizenhatsz esztendő egy ember életében mily csekély, s mégis milyen sok! Az első évek ott telnek el az anya ölében, s az ifju édes anyja, a kis fiu két szemében leli fel a reménységet.

Hol van a nyelve annak a beszédnek, melyet az a négy szem folytat egymásba elmerülve? Ki méri meg a mélységét annak a szeretetnek, a mely e szemek sugarain keresztül táplálkozik és éled? Ki számítja ki az értékét azoknak a terveknek, a melyeket az apa szó, kedves övéit szeretve, csodálva?

Azután kezdődik a kis ember. Minden nap többet kíván, többet akar, mignem egyszer, csaknem észrevétlenül egy megmérhetetlen ábránd világ lebeg szemei előtt, a mint üzi a szép viráglepét a kedves kis fiu. A tudás kapui is megnyílnak előtte s alig hogy belépett a nagy birodalomba, már hódítani készül, már látja a trónt, melyről ő fog kormányozni bölcs tanácsot osztogatva, nagy hirnévre jutva!

Ábránd és hiu képzelgés — azt mondja neki a meglett férfi, a kinek legtöbb reménye hajótörést szenvedett, s kinek szívmelege apadóban van már. De az ifjut csak tüzei a jóindulatu fékezés.

Határtalan az emberi lélek ereje, mely a végtelen isteni lélekből egy szikra — de nagyon is határolt a test, melybe e bolygó tűz be van zárva. A mily erős ez, olyan gyenge amaz, s olyan könnyen romolható.

— Miért, honnan, hiába kérdezed? Egyszer csak utjába áll a lélek akarátának a test gyarlósága és megkezdődik egy áldatlan küzdelem. A harcba be van vonva a tudomány, a türelem s minden, mit emberek segítséggül hozhatnak. De hiába!

Az ifju — szegény! — azt hiszi és méltán, hogy ez csak mulandó, mint minden a mi földi és ő táplálja ábrándjait, gyűjti

ismereteit s reméli, hogy győzni fog s majd egykor nagy leszen a férfiak társaságában, a haza vitézei, a közmivelődés bajnokai között.

Ki csodálhatná, ha olykor-olykor elcsügged, látva, hogy hiába gyarapodik lelki ereje, mert a testi szüntelen apad? Ki ne sohajtna fel kétségbeesetten, ha látja, hogy százszor csalódott s százegyedikszer is próbál, mert akar.

Párnához van szegezve s mégis az égre néz, mint az egykoron, kinek kebelén nőtt fel. Teste már csak egy gyenge váz, s mégis lelke nyugtalan, mozogni, emberekkel, emberek közt akar élni.

Hej, de mind hiába! Összeomlott a hajlék, menekül lakója s az első szemmosolyt egy sohaj pótolja, s oda száll a lélek a lelki hajlékba, fel a magas trónra, hol sima az utja s kitüzött pályáját vidáman futhatja.

Sajog szívünk érte, mert nagy volt reményünk, mert magunknak szántuk s jó volt vele élnünk. Lelkünk elkomorul, mert az volt a hitünk, hogy egy erős lélek sok munkát végezhet e földi életben magáért s érettünk

Csalódtunk, csüggedünk, de nem vigasztalanul, mert tudjuk, hogy Isten akarata szerint történt.

Vigaszunk az, hogy bár annyit éltethettük, hogy küzdhattünk vele s remélhettünk benne.

Köszönjük kedves ifju, hogy ha oly kevés ideig is, de miénk voltál, szerettél és szerethettünk mi, kik e szeretetet utánad visszük majd oda, a hol te most vagy csendesen, boldogan!

B. Gy.

Külföldi hangok az unitáriusokról.

„Azon hosszú és heves harcok ugyanis, melyek a reform óta nevezetesen Németföldön a vallásszabadságért folytak, mindenütt diadalra segítették a vallástürelem elvét, legalább a prot. népek között. *Mai napság oly tanok, melyeneket az unitáriusok hirdettek, híveik fejére nem hoznának fogságot és halált.* Szelidebb nézetek foglaltak tért köztünk. De másrészen is szelidültek nézeteink s növekedtek vallási ismereteink, *hogy a Szentháromságról való tant nem tekintjük többé oly valaminek, mely ellen akkora szenvedélyvel kellene harcolni, mint azt az unitáriusok tették.* Elismerjük ugyan, hogy e tan ellentmond az észnek, elismerjük azt is, hogy azt a kereszténység a maga eredetiségében nem ösmerte s csak a Krisz-

tus istenségéről való tannak consequentiájaként képződött. Azonban nincs többé arról szó, hogy a régi dogmatika épületének egyik szögletét kell lerombolni, hanem arról, *hogy a Jézus vallása fundamentomán egy olyan új épületet kell emelni, mely gondolkodásunknak és érzésünknek jobban meg felel.* Az Istenről való tannak egészen más továbbképzésre van szüksége, mint az a kérdés, mely egysége és háromsága körül forog, hogy kortársaink vallási gondolkozását fejezze ki.

„És ha kérjük, hogy mit akart tulajdonképen a Szentháromságról való tan elérni, igazságosabban fogjuk azt megítélni, mint azok, kik ellene harczoltak. Mert igaz ugyan, hogy formáját tekintve telve van ellentmondással, de a mit tulajdonképen jelentett, az a keresztyénség legfőbb javai közé tartozik. *A Szentháromságról való tan azt akarja mondani, hogy Krisztusban nem csekélyebb valami közledeett hozzánk, mint maga az Isten és hogy a Szentlélekben nem csekélyebb valami lakozik bennünk, mint az Isten maga.* És épen ez az, mi az Istenről való keresztyény fogalmat oly élővé teszi, melynél fogva tudják, hogy az Isten nemcsak fölöttünk lebeg elérhetlen távolságban, hanem eljő hozzánk is Krisztusban és lakozik bennünk az ő szelleme által. És ezen alapul igenis azon különbség, mely létezik a keresztyény és a zsidó, valamint a mohamedán istenfogalom között.

„Azon számtalan feltűnő jelenségek között, melyek korunkban a vallási élet mezején felszínre kerültek, Némethonban néhány év előtt egy olyan támadt, mely élénken emlékeztet a régi unitarizmusra. Ertem az *egységes* keresztyénséget, melyet az egykori huszárezredes *Egydi* hirdet s melyért szóval és írásban híveket toboroznak. Mondanunk sem kell, *hogy teljes tisztelettel viseltetünk ezen férfiu iránt, ki meggyőződésének állását is feláldozta és hogy az ő nézetei és törekvéseivel is rokonszenvezni tudunk.* De az ő föllépése nagyrészt csak azon lelkiösmereti s hitkényszer, vagy nyomásból magyarázható meg, mely a német protestáns egyházban, fájdalom, uralkodik és melynek ő tagja volt. Nékünk, azon harczok után, a melyeket vívtunk, nincs okunk, hogy ily nézeteknek miatta szakítsunk az egyházzal. Köztünk mindenféle irány érvényesülhet minden akadály nélkül s minden hitnézlet szabadon mozoghat és fejlődhetik. *Mi azon álláspontot értük el, melyet az angol és északamerikai unitáriusok képviselnek s mely messze áll még a régi Szoczinianusokétól is.* Mi az unitáriusoknál is több vagyunk, mi *universalisták* vagyunk, a vallási élet minden terén és a dogmatika *minden pontjában* sürgetjük s jogosnak tartjuk a szabad fejlődést s azon fáradsunk, hogy a különböző álláspontokból *egy nagy és szabad* egyház legyen!

„Azonban egyet nem feledünk el: a *hűladatosságot* azok iránt, kik előttünk jártak. A régi babona úgy tartja, hogy egy hatalmas épület alapjaiba valami élőket kell befalazni, ha azt akarjuk, hogy

az az idő vasfogával is képes legyen daczolni Azon templom alapjába, melyet szabad keresztény egyháznak nevezünk, hasonlóképpen élőlények falaztattak be, ezek t. i. azon férfiak bátor lelkei, kik unitárius meggyőződésükért egykoron szenvedtek és meghaltak. Miután e templom ily alapon nyugszik, a ház bizonyára meg is fog állani.“

* * *

Kit ne hatnának meg a külföld e tekintélyes hangjai az unitarismusról? És ki ne sajnálná, hogy mi mindnyájan a vallás szabad eszméit s az emberek belátását tekintve, nem vagyunk még ott, hol a kicsi Schweiz áll! De hiszem, hogy „*jöni fog, mert jöni kell*“ oly kornak, bármi messze is legyen még az, melyben, hazánkban is lélekben egyek lesznek a nagy reformátor Luther, Zwingli, Kálvin, Dávid és a nagy Parker követői. Addig pedig tanulják meg a protest. egyházak egymást kellőképen méltányolni, megérteni és szeretni s előnyeiket egymással kicserélni. Mert csak azon egyház érdemli meg, hogy szektának neveztessek, melynek hívei dölyfösen kiválasztottaknak tartják magukat, míg a többiekre mind átkokat szórnak. S ha én most unitárius szomszédaim igazságosabb és szelidebb megítéléséhez csak egy porszemnyivel járultam is, teljesen meg leszek jutalmazva.

Grátz Mór.

(Vége.)

A szószék hatása.

V. - É

E czim alatt az Unitár Közl. 1894. évi 13. számában feleletre váró néhány kérdés jelent meg. Röviden azokra a következőkben felelhetek.

Hogy a szószék vesztett hatásából, a templomok üresek, a lelkészek tekintélye hanyatlott: ez igaz-e? Erre csakis relative feleletet lehet adni. Néhol igen, más helyen éppen ellenkező az eset, ugy itt még *általánosan* se merném az *igen*-t kimondani. Ha a szószék hatása csak abban áll, hogy minél többen járjanak a templomba, ugy lehet, hogy kisebbedett. Amde *az egyoldalúság* nem mondja meg nekünk a való igazat. A lelkész tekintélye jórészt egyéniségétől függ; s ha *érdemli*, tekintélye megvan fenn és lenn egyaránt, sőt befolyása — nem ugyan kizárólag a szószéken — hanem künn az életben, a példaadásban nemhogy csökkent volna, sőt növekedett. A ki meg saját kezével dulja szét tekintélyét, az azt nem is várhat; nem is kap, csak *sajnálatot*.

Kik a felelősek? Egyfelől a lelkészek, másfelől a hívek; s ezenkívül a korszellem, a mai anyagi és szellemi vergődés és az emberek általános elszegényedése. Ezeket, ha a lap hasábjai megengednék, bővebben ki tudnám fejteni.

Mikép lehet segíteni? A *teljes bizalom* által a lelkész és hivei között. Legyen a lelkész hiveinek vezére mindenben s e pedig helyezzen feltétlen bizalmat -- ámdé ezt ki kell érdemelni -- a lelkész igazságosságában, eljárásának őszinteségében. Legyen ott bátor, a hol hivei félni kezdenek; legyen türelmes, békeszerető, ne büszke, de meg nem is hunyázkodó; legyen szilárd jellem és ne ingadozó; beszéljen, de lelkéből és meggyőződéséből, készüljön s ne csépeljen csak szalmát beszédeiben, tanuljon és tanítson; ne mindig csak az örök élet- és halhatatlanságról beszéljen, hanem nyuljon hozzá a gyakorlati eszmékhez is, ámdé legyen itt tapintatos, szószékét meg ne alázza. A miért neki nincsen, ne lármázzon annyit a pénz és vagyon ellen, sőt ellenkezőleg, tanítsa a becsületesség megszerzés, megtakarítás és felhasználás erényeit.

Természetes, hogy erre nézve a lelkésznek *anyagi és szellemi függetlenség kell*. E pedig a mostani középkori maradvány, *igazságtalan* keperendszer mellett teljes lehetetlen. —turi.

Számok. E-1

A kénosi unitárius eklklésia 359 lelket számlál. Ebből levonva 39-et, a mennyit körülbelől kiteszen a kisebb gyermekek száma marad 320. Nevezett eklklésiában az elmúlt 1894-ik évben vasár-, ünnep- és hétköznapiokon, a lehető pontos számítás szerint, volt összesen 17,280 hallgató. Ebből minden egyes lélekre esik átlag 54 templomba járás.

Vasár- és ünnepnapokon tartatott összesen 120 istentisztelet, a melyeken részt vett 11,760 lélek s így átlag a délelőtti és délutáni istentiszteletekre esik 98 lélek, a mi a lelkek számának 30 6°%. Itt megjegyzem, hogy ha a délelőtti és délutáni templomozásokat külön számitanók, 1—2°% különbséget tapasztalnánk a délelőttiek előnyére.

Hétköznapi istentisztelet tartatott 220, melyeken együtt részt vett 5500 s így minden egyes hétköznapi istentiszteletre esik 25 hallgató, a mi 7—8°%-ot teszen.

Hónapok szerint januárban volt 1513, februárban 1353, márciusban 2132, áprilisben 1486, májusban 1729, júniusban 1301, júliusban 1103. augusztusban 1072, szeptemberben 1353, októberben 959, novemberben 1117, deczemberben 2162 hallgató Sajnálni lehet, hogy a férfiak és nők minden egyes esetben külön nem számláltattak, de statisztikám ez a része, bizonyára, a nőket dicsérné. Sok nehézséggel jár, különösen nagyobb eklklésiákban, az ilyen számlálás; de minden esetre tanulságos volna.

Vári Albert.

Apróságok.

A napokban egy buzgó katolikus embertől keserves panaszt hallottunk. Még az apja házánál megszokta volt, hogy a papjuk, ha máskor nemis, legalább télen egyszer meglátogatta a házukat s ott töltött egy pár órát. Ő a papot lelki orvosnak nézte s úgy érezte, hogy a mikor megfordult a háznál, mindig jobban lett, mint vala azelőtt. Erre következőleg egy hatalmas leczkét tartott a lelkipásztori gondról, a mire mi halkán csak annyit jegyeztünk meg magunkban magunknak és azoknak, a kiket illet: fabula de te narratur.

— A katolikus papok meg lehetnek elégedve magukkal. Most az egyszer van látatja a munkájoknak: annyi konkolyt hintettek el, hogy a mig mind kigyomlálják, addig nemcsak a polgári, hanem a „papi“ házasság is be fog kö etkezni.

— A protestáns papot hajdan nem tudták elképzelni egy hosszú száru pipa nélkül, a katolikus papot bor nélkül. Most, hogy a pipakorszak lejárt, az unitárius pap papirra fogta, vajjon mihez fog a plebanus uram, ha terjed a filoxera?

— Hozsánna! A nép meg van mentve. Üdvözölve legyen, ki jött az Ur nevében. Így szólottak hajdan a keletről jött bölcsek, így szólnak most a nyugatról jött bölcsek. Akkor a jászolban találták meg az üdvözítőt, most a juhok gyapjában keresik az üdvözölést. Több mint bizonyos, hogy a dicső nép meg lesz váltva a liberális farkasoktól, a kik közéjük jöttek juhoknak ruhájában, és még bizonyosabb, hogy a nép vezérei: Eszterházy Miklós Móríc és Zichy Nándor grófoknak arangyapjút ragasztanak kabátjukra.

— Egy lelkész kis fiával együtt olvasta a bibliát. Mikor elértek ehhez a helyhez: „én és az atyám egyek vagyunk“, a kis fiu így kiáltott fel: „éppen úgy, mint mi, ugy-e édes apám“. A gyermek egyszerű, tiszta lelke világosan felfogta a Jézus szavai mély értelmét, sokkal világosabban, mint akár hány dogmatikus theologus.

— Ugy látszik, a magyar unitárius leányok nem nagyon vágnak Londonba, mert a szülők nem sietnek az utiköltség gyűjtéssel. Áldott jó Kelemen Benő ha élne, már régen beküldött volna 500 frtot szeretett püspökéhez.

— S.-Köröspatakon egy gazdag katolikus nő leányiskolát állított fel s apáca tanítókat fogadott, a kik tejjel, kalácsal fogadják a vidéki unitárius leányokat. Mi volna ennek az igazi ellenzere? Egy kitünő polgári leányiskola Bölönben. És ki csinálhatná meg azt? A bölöni egyház. Hajdan gymnasiumot kívánt, az megtelt Kereszturt, most csináljon egy miuta leányiskolát, mert az nincs sehol . . . és a székelység áldani fogja nevét.

E-1 EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— Berde Mózsza életrajzát fogja megírni az unitárius egyház s erre a felette érdekes feladatára felkérte és megbizta Benczédi Gergely főiskolai tanárt, a ki a néhainak állandó bizalmában volt s sok olyan dolgot ismert meg a néhai életéből és gondolkozásából, a mit talán senki sem ismerhet rajta kívül. — A Berde-hagyaték ügyben a budapesti kir. törvényszék febr. 26-án a hamis szóbeli végrendeletet illetőleg beszüntette a bünt. nyitó eljárást, miután az E. K. Tanács nem kívánja a B. B. üldözését.

— Elszórtan élő hiveink lelki gondozása, vagyis Simó Jánosnak erről a tárgyról kiadott értekezése papnöveldénk ifjai között élénk figyelmet keltett, a mit az önképzőkör keblbi lapja szerkesztője Simonfi Márton a lapban be is bizonyított két tanulmányával. Általában örömmel hozzuk nyilvánosságra, hogy theologus ifjainknak a f. tanévi egyleti működése rendkívül élénk.

— Baróton leány-egyház szervezésén fáradoznak Daniel Elek ur vezetése alatt az ottani szép számú buzgó unitáriusok. Jó sikert kívánunk és a templomi használatra a megalakulás napjára egy szószerke való bibliát feljárnunk.

— Drága bibliák. Bostonban közelebből bibliavásár volt s egy zsebbe való 16. r. régi kis bibliáért 1000 dollárt (2500 frt) s az angol biblia 1-ső kiadásából 8 levélért 800 dollárt fizettek.

— Kövendi tüzkárosult két belső ember számára a marosi körből Kelemen Albert esperes gyűjtése: Rédigér Péter, Kelemen Albert 1—1 frt; Fazakas Lajos 80 kr., Gál Elek 60 kr., Székely András, Kodok Mózes, Pálfi Sándor, Nagy János, Gyöngyösi Dénes, Pap Sándor, Ürmösi Kálmán, Májay Gabor 50—50 kr. Lőrinczi Dénes, Szabó Lajos 40—40 kr., Pető Mózes, Kozma Miklós 30—30 kr., Albert Áron és Tóth Károly 25—25 kr., összesen 9 frt 30 kr.

— H.-M.-Vásárhely. L. egyházunk f. évi február hó 10-én tartotta meg évi rendes közgyűlését szép számú közönség jelenlétében és nagy lelkesedéssel. Kis egyházunk ez alkalommal is bizonyosságot tett arról, hogy van joga és ereje: élni és küzdeni; — s ennél fogva megérdemli a támogatást is vallásközönségünk részéről, az anyagiakat illetőleg, — a mit jövőre biztosra is veszünk. Jól esett e közgyűlésünkön is tapasztalni azt a haladást, melyet kis egyházunk különösen a közelmultban tett. E részben büszkén tekintünk diszes kis házunkra, mely már másfél év óta hirdeti hiveink buzgóságát; de büszkén tekintünk a jövőbe is, melyben haladásunkat látjuk, — mert egyházunk tagjaiban, s ezek között első helyen Kovács József gondnok urban olyan embereket birunk, kik nem rábeszélésből és kényszerítésből, hanem szívök sugallatából és tiszta meggyőződésökből áldoznak egyházunkért sokat, melyekről bizonyosságot tesznek jegyzőkönyveink. — Nagyon sajnálom, hogy mindazoknak a neveit ez alkalommal el nem sorolhatom, kik a mult évben is bizonyosságot tettek jőszívűségükről; de a jó szív jó szívnek marad akkor is, ha csak kevesen érzik annak áldó melegségét. — L. Egyházunk fejlődése biztosítva van, — de még ez idő szerint rászorulunk a segítségre; — s ugyanezért E. K. Tanácsunkhoz szölok hiveink nevében: alkalomadtáival ne sajnáljanak megajánlani nekünk is bizonyos segítyt, merthá tapasztaltak hálát valahol, — úgy itt kétszeresen lesz az! Hódmező-Vásárhely, 1895. február 12. Lőfi Ödön, s. lelkes.

— Az unitárius főiskola történelmének a milleniumra megírását, mivel arról Benczédi Gergely tanár, családi körülményei miatt lemondott, az E. K. Tanács Kovács János tanárra bizta.

— Gál Kelemen kolozsvári főiskolánk ifju tanára egy sok tanulmánnyal írt művet adott ki ily czim alatt: Trendelenburg bölcséleti rendszere tekintettel Kantra. A tanár ur dolgozata sok reményre jogosít fel.

— Benczédi Gergely unitárius főgymn. tanárt és családját fájdalmas vesztéség érte. Jeles tehetségű, érettségi vizsgát tett fia Lőrincz febr. 10-én, hosszas szenvedés után meghalt 18 éves korában. A derék ifjuról külön cik-

ben emlékezik meg lapunk. A közszeretben álló családnak velünk együtt sokan kívánnak vigasztalást és enyhületet.

— „Lelkész lemondás“. Ez alatt a czim alatt lapunk mult számában hírül adtam a Fekete József csokfalvi lelkész lemondását. A hirt ezzel a megjegyzéssel kísérem: „Mi Feketét buzgó ifju lelkésznek ismertük, a távozását sajnáljuk és indokolását a „fizetés csekélységét“ nem tartjuk kellő mentségnek, mert egyháza a közepesek közé tartozott s mert a lelkészi pályának olyan felesleges előnyeit, olyan tekintélyét, olyan magasztos hivatását i merjük, a melyeket egyszerű kenyérszerző pályával nem cserélhet fel az, a kiben meg van a kötelesség érzete s a ki tudja mit jelent: „az én igám terhes, de gyönyörűség.“ Fekete ur, kit -- úgy látszik -- helytelenül neveztem Józsefnek, rossz neven vette megjegyzésemet s febr 23-ról „Fekete Józsi“ aláírással egy nevemre czimezett qualifikálhatlan levélben gorombáskodik a „Tisztelt szerkesztő urral“, beakarván bizonyítani, hogy ő a papi pályához és egyházához szeretettel ragaszkodik. I lát én a „ragaszkodásnak“ örvendeni tudok, de már csak e levél alapján is kötelességemnek ismerem kijelenteni t olvasóink előtt, hogy az F. ur távozását most már nincs okom sajnálni, mert látom, hogy vérmérsékletéhez bármelyik pálya jobban találhat, mint a papi. Érdekesnek tartom a megemlítésre, hogy F. hat évi papi pályájának felét Szókefalván töltötte s előléptetésekképpen jutott Csókfalvára, a mely egyház fizetés tekintetében, 427 firttal, az összes (112) egyházak között az 54-ik helyen áll. Azt hiszem, sok lelkésziünk megköszönné, ha bár tiz évi szolgálat után jutna ilyen „közepes“ állásba s azt is hiszem, hogy egész életükben örömetst vinnék a buzgó csókfalvi hívek között a papi pálya „terhes, de gyönyörűségés igáját.“ **B o r o s G y ö r g y.**

— **Fangh Erzsébet**, Fanghné Gynjtó Izabella jeles irónő leánya február 1-én egészen váratlanul meghalt. Olyan volt mint maga az élet: kedves, kellemes, értelmes és mivelt, kit mindenki szeretett. Önálló pályát választott s a vasutnál Budapesten mint legjelesebb kezelőpénztá nokot főnökei nagyra becsülték, társai tisztelték és szerették. Január 31-én estve társaságba indult, utközben rosszul lett s éjjelre édes anyja karjai között örökre elhunyt. Teljes részvétellel vagyunk a mélyen lesujtott család iránt s az elköltözöttnek kívánunk édes álmot, csendes pihenést.

— **Kénosi Sándor József** kir. közjegyzőt, dévai egyházunk lelkes gondnokát lesujtó nagy vesztéség érte. Szeretett neje Csiktopliczai Lázár Kata febr. 23-án 40 éves korában, rövid szenvedés után meghalt. Férjén kívül két fia gyászolja. Mély részvétellel osztozunk a lesujtott család bánatában.

— **Nyilvános köszönet.** Alólírt bánatos szívü szülők, kik még nem egészen egy év lefolyása alatt három gyermekünket tettük sirba, hálás köszönetünket fejezzük ki e beces lap olvasói előtt, azért az emberbaráti szeretetért, hogy Sz.-kereszturi gymnasiumi ig tanár Sándor János és nemeskeblü nője f. évi jan. 27-én elhalt kedves emlékü fiunk temetési költségét — miut keresztyszülők — egészben maguk eszközölték s ez által megtört szívünk fájdalmát némileg enyhíteni törekedtek. Fogadják e nemeslelkü emberbaráti részvétéért hálás köszönetünk kifejezése mellett azon forró óhajtásunkat: oltalmazza meg Isten őket attól, hogy szépreményü kedves gyermekeikben ilyen vesztéséget találjanak! — Sz.-Keresztur, 1895 január 29-én. **K a t o n a Sándor** és neje **P a t a k f a l v i Barbára.**

— **Ezer év meseköltése.** A Magyar Mese- és Mondavilágból, Benedek Elek s nagyszabásu mesekönyvéből, egyszerre három füzetet kaptunk, a 22—24-et, s így e rendkívül beces vállalat már megtette fele utját Gyönyörűséggel és büszkeséggel lapozgatjuk e könyvet, mely a népköltés igaz gyöngyeit tartalmazza, abban a művészi formában, melyet Benedek kiváló mesemondó talentuma adott nekik. Mesék, helyi és Krisztus-mondák váltakoznak az ujjb füzetekben is, s a mesemondó elevensége nemhogy lankadna, de folyton emelkedni látszik. Szülőknek és iskoláknak nem ajánlhatjuk eléggé e könyv megszerzését. — Az

egyelőre öt kötetre (50 füzet) tervezett mű még mindig megrendelhető az első füzetből számítva a kiadó Athenaeumnál. Egy füzet ára 25 kr., 10 füzet 2 fjt 50 kr. A már megjelent 1. és 2. kötet ára díszes kötésben, pompás illusztrációkkal, 3—3 fjt.

— **Nyilvános köszönet.** H o s s z u Emil pénzügyigazgatósági titkár Sz.-Udvarhely 2 fjtot juttatott a kezemhez azon nagybecsű ígérettel, hogy — bár róm. kath. vallású — ez összeget Sz.-Udvarhelyt létében az oda beszolgáló unitárius lelkésznek mint „papbért“ évről-évre adni fogja, annak emlékére, hogy tanulmányait unitárius gimnasiunban végezte. Engedje a Mindenható, hogy ez a mi jó, közös anyánk sok ilyen buzgó lelket növelhessen, kik az életben is diszére és becsületére válnak. A titkár ur pedig fogadja e helyen is az egyház nevében szíves köszönetemet. Kénos, 1895. febr. V á r á r i Albert, unit. lelkész.

E-i

EGYELETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **Felolvasásaink.** Február 10-én tartotta a D. F. E. második felolvasását, mely alkalommal dr. Brassai Sámueltól felolvasta Boros György egyfjt. titkár az „Álkudozó theologia“ cz. értekezést, melynek theologiai tudományos értéke van s reméljük a „Keresztény Magvető“ útján nyilvánosságra fog jutni. — Grätz Mór ev. lelkész most már hatodik felolvasását tartotta meg az Egyletben. Tárnya a jeles reformátor Gusztáv Adolf és a nevééről nevezett egylet volt. Erdékes és tanulságos, melyért nemcsak az egylet, hanem a hazai protestánsok is nagy köszönettel tartoznak Grätz urnak. Grätz urtól lapunkkal egyidejűleg jelenik meg az „Unitáriusokról“ tartott felolvasása külön kiadásban, melynek ára 10 krajczár.

Eggl.

Dávid Ferencz imaház Déván. Az eszme terjed és fogékony szivekre talál. Az új szíves adományok a tanúság a mellett, hogy közöttünk a multak emléke s a jövő reményeége karöltve él, működik, életet és meglepő nagy dolgokat létesít. Budapesti lelkész barátunktól február 15-én egyszerre husz szép korona érkezett, melyhez hozzájárult Springman Ferencz ur 3 fjt (6 kor.), Lőrinczi Dénes ur 2 fjt (4 kor.), Derzsi Károly 3 fjt (6 kor.). Böszönjük és merjük biztosítani, hogy követők lesznek. Legyenek! (?-ik közl)

Eggl.

— **Az egylet pénztárába** 1894. decz. 22-től 1895. január 23-ig 1 fjt rendes tagságdíjat fizettek: Gelei András, Szombathely 95-re, Fodor Domokos, Torda 92—95-re, Székely József, Torda 94-re, Szentkirályi Árpád, Sz.-Keresztur 94-re, Nagy Olivér, Torda 95-re, Varga Zsigmond, Szt.-Ábrahám 95-re, Fekete Lajos, Selmezbánya 95—97-re, Gelei Lajos dr., Ó-Radna 95-re, Gyulai László, Kolozsvár 95-re, Tóth Károlyné, Gyulay Etelke, Nagyszeben 95-re, Nagy Elemér, Csáktornya 95-re, Albert Iván, N.-Enyed 94-re, Koncsag Viktor dr, Gyalu 95-re, Szabó Sándor, D.-Szt.-Márton 93—94-re, Szentiványi Gyula, Budapest 94-re, Székely Ferencz dr., Kolozsvár 95-re, Kriza Sándor, Hom.-Almás 93—95-re.

Eggl.

1 fjt 20 kr. előfizetési díjat fizettek: Perczel Ferencz, Budapest 95-re, Kálmán Mózes, Uj-Székely 95-re, Márkus Ferencz, Széllut 95-re, Jakab Elek, Budapest, 95-re, Törös János, Torda 94-re, Balogh Gyula, Szombathely 94-re, Tarsoly Gábor, Torda 91—94-re, Zoltán Béla, Szamosujvár 95-re, Sándor Mózes Sz.-Udvarhely 95-re, Kádár József, Deés 95-re, Deák József, Sarkad 95-re, Filep László, M.-Szt.-György 95-re, Musnai József, D.-Szt.-Márton 95-re, Kis Albertné, Péchy Ida, N.-Ilonda 95-re, Desbordes Auguste, U.-Szt.-Péter 95-re. Weresz Ferencz. Abrudbánya 95-re, Gerjovits József, Somberek 95-re, Péterfi Lajos, Páncsova 95-re, Kelemen Lajosné, M.-Ujvár 95-re, Ifjusági önképzőkör, Vargyas 92—93-ra, Varga Lajosné Sárospatak 95-re, özv. Nagy Tamásné, Vajda-Szt-Iván 95-re, Tóth Albert, Varsolcz 95-re, Springmann Ferencz, Budapest 95-re. Egyed József, Csapó 95-re, Katz G. könyvkereskedése, Budapest 95-re, Kiss András, Somogy-Csurgó 95-re, Márkus András, Bun 92—94-re, Sikó Géza, Medgyes 94-re, Szentiványi Zsigmond, S-Szentgyörgy, 93—94-re, Májai Béla, Kolozsvár 95-re, Székely Ferencz, Kolozsvár 95-re, Simó Ferencz, Budapest 95-re.

1895. január 24-től február 19-ig 1 frt rendes tagsági díjat fizettek: Szabó Sándor, D-Szt.-Márton 95-re, Varga Dénes, Torda 95-re, Gruber József, Szánthó György, Székely K József, Raffaj Zsigmond, Barabás Sándor, Bartha Ferencz, Gagyí Pálfi Sándor (92—95-re) Verespatak, Zsigmond Ferencz, Sinfalva 95-re, Elekcs József Sz-Udvarhely, Csiki Károly Kolozsvár, M. Farkas Sándor Bpest, Buzás János H.-M -Vásárh, Göncz Mihály Árkos, Csipkés Árpád M-Vásárhely, Domokos Károly Kolozsvár, dr. Wettenstein Áron N.-Disznód, özv. Rákosi Józsefné Abrudbánya, Imecs Albert, Tóth Péter, Máté E. Ferencz és Imecs Lajos, Vargyas, Ürmössy Jenő Baré 93—95-re, dr. Lengyel Dánielné Kolozsvár 95-re, Adorján Domokos, Torda 89—93-ra.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek: Kozma Pál, Kolozs 95-re, özv. Misz Józsefné M.-Vásárh. 93-ra, Ravai Juliánna Verespatak 95-re, Adám Domokos Bözöd, Tornony Ödön Budapest, Major Domokos Zsibó, Kocz György N.-Borosnyó 95-re, Mátéfi Ferencz N.-Bánya 93 95-re, Gál Lajos Czelna, Sebes Pál Budapest, Doby Antalné Homonna, Gruber Gyula Budapest, id. Daniel Gábor Olasztelek, Bedő Dénes Naszód, özv. Rákosi Józsefné Abrudbánya, Hajós János, Hajós Gyula, Nemes Kálmán Bincez Ilka, Kolozsvár 95 re.

60 kr. tanulói kedvezményes díjat fizetett Sikó Sámuel, Torda 95-re.

A h á r o m s z é k i fiók-egylet pénztárába rendes tagsági díjat fizetett Bedő Gyuláné Gyergyó-Szt.-Miklós 95-re. A k e r e s z t u r i fiók-egyl. pénztárába fizettek: Németh István 88-ra, Derzsi Dénes 94-re, Mihály Dénes 94-re, Gálfalvi János 91-re, Miklós G. Szél Géza, Sz-Keresztur 94-re. A m a r o s k ö r i fiók egyl.

Tagok: Csép János, Gál Ferencz 94-re, maros-szt-királyi, nagy-ernyei, iklanui, rákosi, vadadi, ny.-szt.-mártoni, ny.-gálfalvi, ny.-szászalói, szt-háromsági és csépi unitárius egyházközösségek 95-re, Kozma Miklós, Filep Domkos, Lőrinczi Dénes, Hadnagy József, Faluvégi Gergely 95-re, Tóth Károly 89—94-re. Ismételtül kérem a f. egyletek pénztárnokait, hogy a fizető tagok lakóhelyét minden alkalommal szíveskedjenek megírni, valamint az évet is, melyre az összeg nyugtázandó.

Az egylet perselyébe ajándékoztak: mélt. Daniel Gábor, gyh. főgondnok ur 28 frtot, Kelemen Lajosné M-Ujvár 1 frtot.

Kolozsvárt, 1895. febr. hó 19-én.

Gálfai Lőrincz, pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. D. J. Hszm. Kézhez vettük a 12 drbot. Nem nagyon örvendünk rajta, mert célunk így nincs elérve — K. E. Fiume. Remélem az ígéretéről nem feledkeztél el. A jövő ünnepre! — Özv. N. T. V. Sz. J. Elküldöttük. Szabály, hogy a közlésre szánt kézirat csak egyik oldalra legyen írva. Ne tessék ez ellen véteni, mert csak az egy oldalra irt dolgotat használjuk fel. — L. I. Most látom, hogy mult havi leveléből egy pár dolgot közölni kellett volna. Azon mult, hogy nem voltak külön írva. Tessék az ilyeneket egy levelezőlapra írni, mert jót állunk, hogy akkor nem maradnak ki, de arról nem kezeskedünk, hogy nekünk mindig jut időnk arra, hogy külön megkészsítsük. Az erdőgyűről jó lesz később szólnunk. A maga idejében kellene felterjeszteni a főhatóságához. (Több levélről és kéziratról jövőkor)

TARTALOM: Az élet könyve (Költemény.) Murányi Sándor. 33. 1. — Éreljük az eszmét. Boros György. 36 1. — A biblia köréből. W. 37. 1. — Egy ifju emléke. B. Gy. 39. 1. — Külföldi hangok az unitáriusokról. Grätz Mór. 40 1. — A szószék hatása — tური; Számok. Vári Albert. 42—43. 1. — Apróságok 44. 1. — Egyház és iskolaimozgalmak 45. 1. — Egyleti élet és munkásság. 47. 1.

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belkőzéputca 2.)